

Sociologie Românească

ISSN: 2668-1455 (print), ISSN: 1220-5389 (electronic)

EVALUAREA NEVOILOR POPULAȚIEI PRIN METODA NORMATIVĂ: ROMÂNIA 1989-2018

Adina MIHĂILESCU

Sociologie Românească, 2019, vol. 17, pp. 35-53

<https://doi.org/10.33788/sr.17.2>

Published by:
Expert Projects Publishing House

On behalf of:
Asociația Română de Sociologie

EVALUAREA NEVOILOR POPULAȚIEI PRIN METODA NORMATIVĂ: ROMÂNIA 1989-2018

Adina MIHĂILESCU¹

Abstract: This article analyzes some concepts to argue why the quality of life in Romania is far from what was desired in the early nineties. It presents the normative method that helps us to validate the consumption of the population by covering at minimum the essential goods and services necessary for the individual, and his family, at home and in society. Next part presents us a dynamic of social policy measures which fluctuates the main incomes of the population in the 1990-2018 time interval, and their influence on consumption. The last part of the study concludes: what are the needs of the population and to what extent they were satisfied, or not, within the time period studied. During the period of time 1990-2018 the incomes of the various families with children and pensioners could not keep up with the price increases on the products and services on the market. This has resulted in time deterioration in the quality of life of these families. The incomes or spendings of the population provide clear and concrete situation on the quality of life of the population and thus help to take action, through socio-economic policies oriented towards the benefit of the members of those companies. Household incomes are extremely sensitive to adverse developments in the economy, as well as to the failures of the national and world markets. The gap between Romanians and other Europeans incomes is determined by differences in the level and structure of employment but also of the wage policies adopted.

Keywords: needs; income; decent minimum of living; minimum subsistence; quality of life.

¹ Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română, Calea 13 Septembrie 13, sector 5, București. E-mail: adina.mihailescu@yahoo.com.

Introducere

Veniturile disponibile la nivelul gospodăriilor populației condiționează direct și determinant standardul de viață al acestora. Fenomenele sociale cele mai puternic vizate de necesitatea intervenției statului prin politici de venit, în sensul diminuării impactului lor negativ asupra standardului de viață al populației, sunt *sărăcia/excluziunea socială* și *inegalitățile accentuate ale veniturilor*. Prezența unui *risc ridicat de sărăcie sau excluziune socială* este cu atât mai problematică, cu cât populația afectată muncește. România înregistrează cea mai ridicată pondere a populației care muncește și cu toate acestea este afectată de sărăcie. Consumul de bunuri și servicii al populației constituie o premisă importantă a dezvoltării economice a unei țări, deoarece influențează pe de o parte producția autohtonă de bunuri și servicii, iar pe altă parte alți indicatori economici.

Obiectivul acestui studiu este analiza evoluției calității vieții populației României, pornind de la gradul de satisfacere a nevoilor umane în ultimii treizeci de ani: 1989-2018. Cu toate că bunăstarea economică a populației României a crescut în urma integrării în Uniunea Europeană, distribuția acesteia a dus la creșterea polarizării sociale, și la intrarea în sărăcie a unui număr ridicat de persoane. Cea mai mare parte a veniturilor populației este utilizată pentru acoperirea trebuințelor de bază (Mihăilescu, 2015, 88-100).

În prima parte a acestui studiu ne propunem o trecere în revistă a principalelor concepte utilizate pentru a argumenta de ce calitatea vieții în România este departe de ceea ce s-a dorit la începutul anilor nouăzeci. A doua parte prezintă metoda normativă care ne ajută să validăm consumul populației prin acoperirea la nivel minim a bunurilor și serviciilor esențiale necesare individului și familiei sale, acasă și în societate. A treia parte a studiului ne prezintă o dinamică a măsurilor de politică socială, ce fluctuații au cunoscut principalele venituri ale populației în intervalul de timp 1990-2018, și influența lor asupra consumului. Ultima parte a studiului concluzionează: care sunt nevoile populației și în ce măsură au fost ele satisfăcute, sau nu, în intervalul de timp studiat.

Referințe din literatura de specialitate

Conceptul de *minim de trai* este în conexiune cu nevoile existențiale ale indivizilor și familiilor acestora. Când acestea nu mai pot fi acoperite, persoanele trebuie susținute material, financiar sau prin servicii de asistență socială. Ele nu se mai pot ajuta singure devenind grupuri vulnerabile ale societății. A mânca, a bea, a se proteja contra frigului etc. constituie nevoi fiziologice, orice organism trebuind să se hrănească în așa fel încât să supraviețuiască. Totuși, cantitatea de calorii indispensabilă pentru a supraviețui depinde de climă, individ, nivelul de activitate.

Având în vedere criteriul necesității, acestea le putem clasifica în: nevoi primare, secundare și terțiare (Brémond și Geledan, 1995, 274-276). Nevoile primare sunt acelea care sunt indispensabile vieții, cum ar fi: hrana, îmbrăcămintea, încălzămintea, locuința etc. Cele secundare sunt necesare, dar nu indispensabile pentru a supraviețui: lectura, recreerea. Nevoile terțiare sunt cele mai ne semnificative, un exemplu: cadourile. F. Perroux analizează „cheltuielile ce privesc orice ființă umană: cele care împiedică oamenii să moară prematur sau să trăiască în condiții biologice inferioare exigențelor organismului uman; cele care permit să se asigure oricărei ființe umane o sănătate fizică și mintală minimă recunoscută de știință și cele care oferă omului minimum de alimentație și de servicii. Acestor costuri fundamentale F. Perroux le adaugă pe cele care permit tuturor ființelor umane să trăiască o viață specific umană, adică o viață caracterizată prin minimum de cunoștințe și de clipe de recreere” (Brémond și Geledan, 1995, 274-276). Oricare ar fi nivelul său de consum, un individ, în societatea modernă, va considera că toate cheltuielile sale corespund unor nevoi: „Dacă consumatorul consumă puțin, el va considera că nevoile lui nu sunt satisfăcute: el va dori să consume mai mult; dacă consumă mult, va afirma că cheltuielile sale (mereu insuficiente) sunt cerute de nevoi derivate în mod direct din situația sa socială sau profesională; ele sunt toate necesare” (Baudelot, Establet, Toisier, cu colaborarea lui Flavigny, 1979, 261). Nevoia nu mai este individuală, ci socială, atunci când este recunoscută ca fiind indispensabilă membrilor grupului. Nevoile sociale variază după locul de muncă, modul cum te deplasezi de acasă spre serviciu, cu automobilul sau nu. Automobilul este o nevoie socială obiectivă, ca și hainele la modă.

Legea lui Engel pune în evidență existența unei ierarhii a nevoilor (Didier, 1994, 31). Atunci când nivelul de trai este scăzut sunt satisfăcute cu prioritate nevoile cele mai urgente: hrană, îmbrăcămintea, locuința. Creșterea nivelului de trai se repercutează în primul rând asupra bunurilor ce nu sunt indispensabile, cum ar fi timpul liber, transporturile, concediile. O consecință a acestei legi este aceea că partea din buget destinată unor bunuri relativ inutile crește atunci când venitul sporește, mare parte din aceste bunuri fiind considerate de lux.

În demersul mai larg de evaluare a fenomenului sărăciei din România, în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții a fost abordată distinct problematica stabilirii *minimumului de trai* pentru categoriile de gospodării cele mai reprezentative, având în vedere structura demografică a societății. Analiza bazelor teoretico-metodologice ale calculării pragurilor de minim (minim de subzistență, minim decent, minim decent adaptat la posibilitățile economice actuale ale țării noastre) a făcut obiectul a numeroase cărți, studii și articole centrate pe această temă, aparținând unor autori ca: Gheorghe Barbu – „Nivelul minim de trai – concept și instrument operațional în realitatea românească”, 1992 (Barbu, 1992); Cătălin Zamfir – „Dimensiuni ale sărăciei 1994 (Zamfir, 1995); Cornelia Mihaela Teșliuc, Pop și Teșliuc – „Sărăcia și sistemul de protecție socială”, 2001 (Teșliuc, Pop și Teșliuc, 2001); Adina Mihăilescu – „Minimumul de trai și costurile sociale concepute operațional în aprecierea calității vieții”, 2004 (Mihăilescu, 2004); Mariana

Stanciu – „Considerații asupra cercetărilor privind sărăcia extremă”, 2004 (Stanciu, 2004).

Unele studii publicate de autori din cadrul ICCV au valorificat și o parte din datele cercetării *Diagnoza calității vieții*, coordonator Ioan Mărginean, parte din cercetare conținând date de evaluare a calității vieții populației din România, în intervalul 1990-2003. Unele aspecte teoretico-metodologice privind calculul *minimului de subzistență* sau *minimului decent* au fost dezbătute și în cadrul colectivului de specialiști ai CASPIS, din cadrul Guvernului României, după anul 2000.

Deși acestui subiect i-au fost dedicate eforturi destul de consistente de analiză și sinteză, totuși, până în prezent nu există o concepție larg asimilată de calculare a minimului de trai în literatură de specialitate. În articolul „Considerații asupra cercetărilor privind sărăcia”, Mariana Stanciu argumentează critic faptul că studiul realizat de Banca Mondială și CASPIS (Guvernul României), în anul 2002 (specialiștii CASPIS, metodologia Băncii Mondiale), nu face o distincție clară între conceptele de sărăcie extremă și sărăcie severă și minimurile corespunzătoare acestora. Termenii de „sărăcie severă” și „sărăcie extremă”, deci, ceea ce am considera minim de subzistență și sub acest minim sunt folosiți în același sens, în acest raport. Ca urmare, ne spune autoarea, deși studiul își propune să îi vizeze pe cei mai săraci dintre săraci, problema este abordată ca „sărăcie în general”, cel mult „sărăcie severă”, și nu „sărăcie extremă”. Un alt exemplu îl avem în Raportul PNUD (*Rapport Mondial sur le Développement Humain 2003. Les Objectifs du Millénaire pour le développement: Un pacte entre les pays pour vaincre la pauvreté humaine*, 2003, p. 42) unde, deși se pune problema fixării pragului sărăciei extreme la nivelul de 1 USD/pers./zi la PPC (paritatea puterii de cumpărare), pragul de sărăcie corespunzător subzistenței ar include produse care nu sunt accesibile sau nu sunt consumate efectiv de cei aflați în sărăcie. Cu alte cuvinte nu este o reflectare a realității din țara noastră, ci o viziune de calcul, general aplicată pentru toate țările, fără a se ține seama de particularități.

Desigur, trebuie să avem în vedere și opțiunea de viață a individului. În lume au început să se manifeste și curente de tipul alegerii unei vieți cât mai simple, fără a fi afectate nevoile fundamentale, dar această alegere este una voluntară, a individului. Teza lui Maslow (Maslow, 1986) este compatibilă cu sugestia că simplitatea voluntară poate deveni atrăgătoare pentru oameni după ce nevoile lor de bază sunt realmente satisfăcute și garantate. Într-adevăr a-i cere unei persoane aflate sub pragul sărăciei – sau celui aflat în pragul sărăciei – să fie satisfăcut când consumă mai puțin înseamnă să ignori profunda legătură dintre ierarhia nevoilor umane și consum. Ea devine o obsesie care nu poate fi depășită decât după ce nevoile de bază ale ființei umane sunt satisfăcute.

Conform datelor furnizate de *INS privind categoriile socio-ocupationale ale României, cele mai afectate de sărăcie*, (Mihăilescu, 2015, 88-100) de-a lungul celor treizeci de ani de analiză au fost următoarele: în decila 1 de venit, familiile

de șomeri și cele de agricultori; pentru următoarele decile 2, 3, 4 s-au plasat familiile de șomeri, agricultori și pensionari, care trăiesc dintr-o singură pensie medie de asigurări sociale sau dintr-una sau două pensii minime garantate (pensia minimă socială s-a acordat începând cu anul 2010), dar și familiile de salariați care trăiesc din salariul minim pe economie. În decilele 6 și 7 se regăsesc familiile de pensionari, care trăiesc din două pensii de asigurări sociale de stat, dar și salariații plătiți peste nivelul salariului minim pe economie. Ultimele decile de venit adică 8, 9 și 10, respectiv persoanele sau familiile, care constituie pătura bogată a societății românești sunt salariații plătiți la nivelul și peste nivelul salariului mediu pe economie, liberii profesioniști, patronii, persoanele specializate pe piața muncii care lucrează în corporații internaționale, bănci, societăți de asigurări, alți specialiști care lucrează la nivel de vârf, în cadrul unor societăți recunoscute pe plan național sau internațional.

Metoda normativă pentru determinarea coșului minim de trai

Metoda de cercetare normativă este o metodă analitică, care stabilește cantumuri ce nu depind de nivelurile de consum înregistrate la un moment dat, ci exprimă normele validate științific cu privire la consum care privesc dezvoltarea și manifestarea normală a individului în viața de zi cu zi, în familie și în societatea contemporană. Avantajele oferite de utilizarea metodei normative în calculul minimumului de trai sunt rigurozitatea și obiectivitatea cantumurilor stabilite de specialiști: sociologi, economiști, nutriționiști. Metoda oferă transparență în cunoașterea detaliată a elementelor de ordin material, cultural, educațional, sănătate etc. Ea acoperă la nivel minim bunurile și serviciile esențiale necesare individului și familiei sale, acasă și în societate, în perioada concediilor, în timpul deplasării spre serviciu, ca și alte aspecte legate de sănătate.

Consumul alimentar are la bază normele de consum stabilite de specialiștii nutriționiști de la Institutul de Igienă și Sănătate Publică din București. Aceste norme de consum pentru o persoană adultă care lucrează în condiții medii de efort fizic și intelectual, se încadrează între 2.700 și 3.200 de calorii pe zi.

Pentru a stabili consumul lunar la o familie de doi adulți activi cu doi copii în întreținere sau la o familie de doi adulți inactivi folosim *scala de echivalență* (Mihăilescu, 2004). Toate cantumurile pornesc de la adultul activ, cap de gospodărie și se acordă: 1 pentru capul gospodăriei, bărbat, salariat, 0,9 pentru femeie, salariată, 0,7 pentru primul copil din gospodărie și 0,5 pentru al doilea copil din gospodărie. Totalul fiind de 3,1. În cazul familiei de pensionari s-a apreciat consumul primului adult inactiv, bărbat, cap de gospodărie 1, iar pentru a doua persoană vârstnică, inactivă, femeie s-a luat în calcul 0,9 din consumul adultului bărbat, cap de gospodărie. Scala de echivalență pentru familia de două persoane inactice este de 1,9.

În definirea minimului de trai s-a optat pentru un consum alimentar necesar de 2.700 calorii pe zi, adică minimul stabilit de nutriționiști. Produsele înregistrate ca fiind necesare au fost: carne și derivate din carne. Cantitatea cea mai mare între porc, vită și pui a fost stabilită la carnea de porc, deoarece intră în obișnuințele de consum ale adulților din țara noastră; urmată de carnea de vită considerată sănătoasă de nutriționiști pentru organism, atât la adult cât și la copii, iar ultima, cantitativ vorbind, a fost stabilită carnea de pui, deoarece, pe de o parte, ea este o carne accesibilă ca preț, pe piață, iar pe de altă parte constituie carnea cea mai recomandată de nutriționiști pentru copii și bătrâni, în cazul familiilor studiate, cu copii în întreținere și al celor de vârstnici. O altă grupă de produse, lactatele și derivatele din lapte, s-a stabilit tot în funcție de preferințe și sănătate pentru organism, respectiv telemea de oaie mai mult pentru adulți, urmată de telemea de vacă mai mult pentru copii, iaurt un derivat absolut necesar copiilor, dar la fel de recomandat și adulților și untul într-o cantitate mai mică, substituit fiind de consumul de margarină, care este din grupa grăsimilor și care intră în obișnuințele de consum ale cumpărătorilor din țara noastră. În continuare la grupa grăsimi a fost ales uleiul necesar în prepararea zilnică a mâncării, ca și legumele care să întregescă necesarul de componente nutritive, în funcționarea optimă a organismului uman. La grupa de legume au fost alese: ceapa, morcovul, usturoiul și pătrunjelul deoarece pot fi folosite la toate felurile de mâncare și pot fi găsite în toate anotimpurile. Următoarea opțiune în necesarul alimentar al familiilor, cartoful consumat în cantități mari la noi în țară și care se regăsește în toate tipurile de culturi și în toate zonele geografice ale țării; de asemenea fasolea o legumă des întâlnită iarna și vara, în formă uscată sau verde după anotimp; merele cu o arie de răspândire largă în țară și care se găsesc în toate anotimpurile, fiind în același timp, extrem de hrănitoare pentru organismul uman. Au mai fost adăugate zahărul și dulciurile, iar în cantitate redusă cafeaua. În ceea ce privește prețurile de achiziție a produselor agroalimentare au fost adoptate prețurile existente în magazine de tip hipermarket și supermarket (Cora, Metro, Carrefour), dar și de pe piețele cele mai frecventate în zonele urbane și unde sunt cele mai mici prețuri de achiziție.

O analiză aparte o constituie evaluarea *autoconsumului* din mediul rural. Dintre produsele care, în mediul urban sunt cumpărate, iar în mediul rural sunt consumate în interiorul gospodăriei, menționăm: laptele de vacă, telemeaua de oaie și vacă, iaurtul, untul, în ceea ce privește lactatele, ca și alte produse ce se prepară din lapte; carnea de porc, vită și pui, untura și ouăle care provin de la animalele și păsările crescute în propriile gospodării; dintre legume, rădăcinoase s-au avut în vedere morcovii, ceapa, usturoiul, verdeța, cartoful, fasolea verde și uscată, ca fiind obținute pe parcursul întregului an, de respectivele familii țărănești.

La un alt modul de cheltuieli, *îmbrăcăminte*, *încălțăminte*, s-a ținut seamă în primul rând, de sexul persoanei pentru care se face calculul și de anotimp. Acesta a fost și motivul detalierii produselor pentru bărbatul – activ social, bărbatul – inactiv pensionar, femeia – activă social, femeia – inactivă pensionară, copilul – școlar băiat, copilul – școlar fată, pentru fiecare caz în parte, ținându-se seamă de

cele necesare la capitolul îmbrăcăminte/încălțăminte, în casă și în afara spațiului de locuit.

Locuința este alcătuită din 3 camere pentru salariații, respectiv agricultorii cu copii și 1 cameră (garsonieră) pentru familia de vârstă a treia, din urban și din rural. Celelalte cheltuieli legate de locuință, articolele electrice și de uz gospodăresc, articolele sanitare și de igienă, articolele textile pentru uzul casnic, veselă, tacâmuri, articole de menaj, alte produse de uz gospodăresc, apoi cheltuielile legate de serviciile culturale, igiena personală, serviciile de reparare și întreținere a obiectelor de îmbrăcăminte și încălțăminte s-au stabilit în mod corespunzător pentru patru persoane, urban, rural și două persoane în vârstă, urban și rural.

Transportul are în vedere: 2 abonamente lunare, pe un mijloc de transport în comun, în cazul salariaților din mediul urban, care se deplasează zilnic spre serviciu, pentru copii nefiind nevoie, considerându-se că merg la școlile din apropierea locuinței, iar pentru familiile de pensionari din mediile urban și rural, 2 călătorii pe tren cu reducere, atunci când se deplasează o dată pe an în concediul de odihnă și tratament. *Rechizitele școlare și alte articole de papetărie* privesc, în special, cerințele școlare ale copiilor, dar și un minim necesar pentru adulți.

Medicamentele exprimă numai produsele (medicamentele) strict necesare pentru trusa de prim ajutor și nu un tratament îndelungat, anume de urmat, pornindu-se de la premisa unei îmbătrâniri sănătoase, în cazul populației și nu cazurile cu tratamente pe perioade îndelungate de timp.

În calculul minimului de trai decent, pentru toate categoriile de familii analizate: salariați cu doi copii, urban și rural, cuplu de vârstnici din urban și rural a fost prevăzut un quantum de 10% din calculul final al coșului de consum, pentru un *fond de siguranță și economie*, în vederea acoperirii diverselor cheltuieli necesare în evenimente neprevăzute, ce apar în viețile oamenilor (nuntă, botez, boală, spitalizare, deces).

Toate cuantumulile de consum pornesc de la adultul activ. Pentru a stabili consumul lunar la o familie de adulți cu copii luăm în calcul *scala de echivalență* pentru consum, respectiv valoarea 1 pentru capul de gospodărie, bărbat, salariat; 0,9 pentru femeie, salariată; 0,7 pentru primul copil din gospodărie cu vârsta de peste 14 ani și 0,5 pentru al doilea copil din gospodărie cu vârsta până în 14 ani, ceea ce a condus la o valoare totală a scalei de echivalență folosită de ICCV de 3,1 pe adult echivalent.

Metoda OECD folosește următorul calcul pentru scala de echivalență în vederea stabilirii consumului lunar pentru o familie de adulți cu copii în întreținere: valoarea 1 pentru capul de gospodărie, bărbat, salariat; 0,5 pentru femeie, salariată; 0,5 pentru primul copil din gospodărie cu vârsta de peste 14 ani și 0,3 pentru al doilea copil din gospodărie cu vârsta până în 14 ani, ceea ce a condus la o valoare totală a scalei de echivalență de 2,3 pe adult echivalent.

Iată cum arată cheltuielile totale de consum (Tabel 1), pentru acoperirea *minimului de trai decent*, (Cace, Mihăilescu și Preotesi, 2018) în luna decembrie

2017, prin cele trei metode de calcul: ICCV, OECD și INS (Institutul Național de Statistică):

Table 1: Nivelul de trai decent decembrie 2017 (lei)

Metoda	Normativă ICCV (3,1 scala de echivalență) cu chirie/fără chirie	OECD modificată (2,3 scală de echivalență)	INS Cheltuielile medii lunare ale diferitelor tipuri de gospodării
Tipologii de familii din urban			
Un salariat	1.050 – 759	700	788,7
Un salariat cu un copil de peste 14 ani	1.784 – 1.291	1.050	1.340,8
Un salariat cu doi copii, unul de peste 14 ani, celălalt sub 14 ani	2.309 – 1.670	1.260	1.735,2
Un salariat cu trei copii unul de peste 14 ani, doi sub 14 ani	2.834 – 2.050	1.470	2.129,5
Doi salariați	1.713 – 1.443	1.050	1.340,8
Doi salariați cu un copil de peste 14 ani	2.729 – 1.974	1.400	1.735,2
Doi salariați cu doi copii unul de peste 14 ani, celălalt sub 14 ani	3.254 – 2.354	1.610	2.129,5
Doi salariați cu trei copii unul de peste 14 ani, doi sub 14 ani	3.779 – 2.734	1.820	2.523,9
Doi salariați cu un copil de peste 14 ani și un alt adult în gospodărie	3.464 – 2.506	1.750	2.523,9
Doi salariați cu doi copii unul de peste 14 ani, celălalt sub 14 ani și un alt adult în gospodărie	3.989 – 2.886	1.960	2.918,2
Doi salariați cu trei copii unul de peste 14 ani, doi sub 14 ani și un alt adult în gospodărie	4.514 – 3.265	2.170	3.312,6
Tipologii de familii din rural se consideră proprietari			
Un agricultor	611	700	513,7

Un agricultor cu un copil de peste 14 ani	1.038	1.050	873,2
Un agricultor cu doi copii, unul de peste 14 ani, celălalt sub 14 ani	1.343	1.260	1.130,1
Un agricultor cu trei copii unul de peste 14 ani, doi sub 14 ani	1.649	1.470	1.386,9
Doi agricultori	1.160	1.050	873,2
Doi agricultori cu un copil de peste 14 ani	1.588	1.400	1.130,1
Doi agricultori cu doi copii unul de peste 14 ani, celălalt sub 14 ani	1.893	1.610	1.386,9
Doi agricultori cu trei copii unul de peste 14 ani, doi sub 14 ani	2.198	1.820	1.643,7
Doi agricultori cu un copil de peste 14 ani și un alt adult în gospodărie	2.015	1.750	1.643,8
Doi agricultori cu doi copii unul de peste 14 ani, celălalt sub 14 ani și un alt adult în gospodărie	2.320	1.960	1.900,6
Doi agricultori cu trei copii unul de peste 14 ani, doi sub 14 ani și un alt adult în gospodărie	3.265	2.170	2.157,4

Sursa: Cace, S., Mihăilescu, A. și Preotesi, M., Studiul Coșul de trai decent calculat prin metoda normativă folosind scalele: OECD și ICCV. Comparare cu coșul INS, București, 2018

Dinamica măsurilor de politică socială în perioada 1990-2018 și influența lor asupra consumului

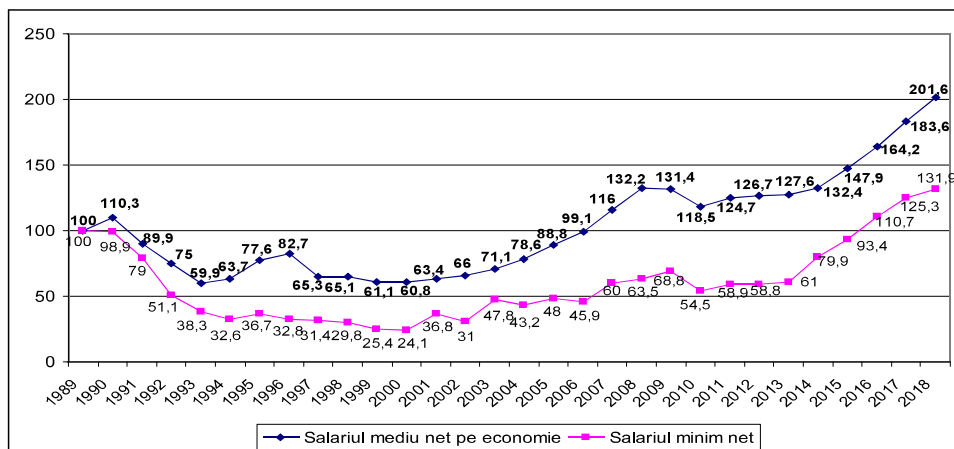
Începând cu anul 1991, eliminarea subvențiilor bugetare (octombrie 1990-martie 1991), introducerea TVA și modificarea cursului de schimb valutar au condus în martie 1991 la o creștere a prețurilor cu aproximativ 80% față de octombrie 1990, la acea parte a bunurilor și serviciilor de consum care nu au fost considerate de

strictă necesitate. În aprilie 1991 au avut loc creșteri mari, de peste două ori la prețurile produselor alimentare, care au fost menținute până atunci, la un nivel minim: pâinea, uleiul, carnea, peștele, conservele din fructe, zahărul. Liberalizarea prețurilor din perioada aprilie-iunie la produsele alimentare, medicamente, săpun și detergenți, articole pentru copii, cărți și rechizite școlare a determinat o creștere a nivelului general al prețurilor de consum cu 26,5% în aprilie, și cu 144,5% în iunie 1991, față de octombrie 1990. În luna iulie 1991 prețul la mărfurile nealimentare au crescut cu 21,3%, iar la servicii cu 28,2%, creșterea datorându-se îndeosebi articolelor de îmbrăcăminte și încălțăminte, articolelor chimice, articolelor de igienă, cosmetică, medicamentelor, materialelor de construcție și produselor culturale. În octombrie 1992 față de aceeași lună a anului 1990 se înregistrează o creștere de aproape 2,5 ori a prețurilor față de salarii. Și alocația pentru copii cunoaște cea mai scăzută putere de cumpărare între anii 1992 și 1996. Eliminarea în întregime a subvențiilor, în 1993, a dus la o adevărată explozie a prețurilor – indicii prețurilor crescând de peste 4 ori, cu mult față de indicii salariului real care a înregistrat o creștere doar de 3,3 ori. În octombrie 1994 față de aceeași lună a lui 1993 prețurile au crescut cu 137,9% pe total, cu 166,7% la produsele alimentare de origine vegetală și cu 101,6% la produsele alimentare de origine animală (INSSE - Baze de date Tempo - Online serii de timp, 1990-2018).

În luna octombrie 1995 au avut loc creșteri mari de prețuri în principal la unele produse alimentare: legume, fructe, ulei comestibil, făină, ouă, zahăr, tutun, medicamente, la unele servicii: îngrijirea medicală, salubritatea, consumul de apă, transportul, consumul de combustibili, dar și la produse de uz casnic cum ar fi mobilă și frigidere. În următorii ani 1998 și 1999 situația se deteriorează mult, ca urmare a scumpirii carburanților, energiei electrice, a metrului cub de apă caldă și rece, ceea ce afectează veniturile reale la nivelul întregii societăți românești. Alocația pentru copii cunoaște un al doilea val de scădere reală, după anul 1999, cea mai mare scădere fiind înregistrată în 2000. Ani critici pentru valoarea reală a venitului salarial mediu din economie mult sub ceea ce putem numi nivel de trai decent, și anume anii: 1993 cu 59,9%, 1994 cu 63,7%, 1997 și 1998 cu puțin peste 65%, apoi 1999-2002, ani în care puterea de cumpărare a scăzut și mai mult de până la 60% din ceea ce se putea procura în anul luat ca referință, 1989.

Reducerea cu 25% a valorii venitului salarial mediu net pe economie plasează acest venit la valoarea reală din 2008. Această măsură politică a afectat veniturile unei treimi din categoria bugetarilor: profesori, medici, polițiști, vameși, funcționari de stat etc. și nu numai, deoarece și în mediul privat măsurile anti-criză au dus pe de o parte la reducerea personalului angajat sau pe de altă parte la menținerea numărului angajaților, dar cu diminuarea salariilor în procent de 10 până la 15%. Reducerea cu 25% a valorii salariului real, ca și creșterea TVA-ului de la 19 la 24%, în luna iunie 2010, plasează acest venit aproape de puterea lui de cumpărare din anul 2008. Valoarea reală a salariului minim pe economie a avut în tot intervalul de timp studiat 1989-2010, o tendință de scădere, atingând un nivel maxim în anii 1999 și 2000 (scădere cu 74,2% și respectiv 75,6%), scădere reflectată de

creșterea prețurilor la carburanți, energie, apă. Cu alte cuvinte, în intervalul de timp 1999-2000, puterea de cumpărare a unui salariu minim era la un sfert din ceea ce se putea cumpăra în anul de bază, 1989. Din anul 1994, și până în anul 2002, exceptând 1999 și 2000, când a cunoscut cea mai mică valoare de cumpărare, se poate aprecia că nivelul de cumpărare a fost cam la o treime din produsele și serviciile ce se puteau cumpăra în anul 1989, an de bază, luat în calcul. Situația se mai îmbunătățește începând cu anul 2005, ca spre sfârșitul intervalului de analiză, puterea de cumpărare a salariului minim să rămână aproape constantă spre valoarea de 60% din ceea ce se putea cumpăra în anul de bază 1989.

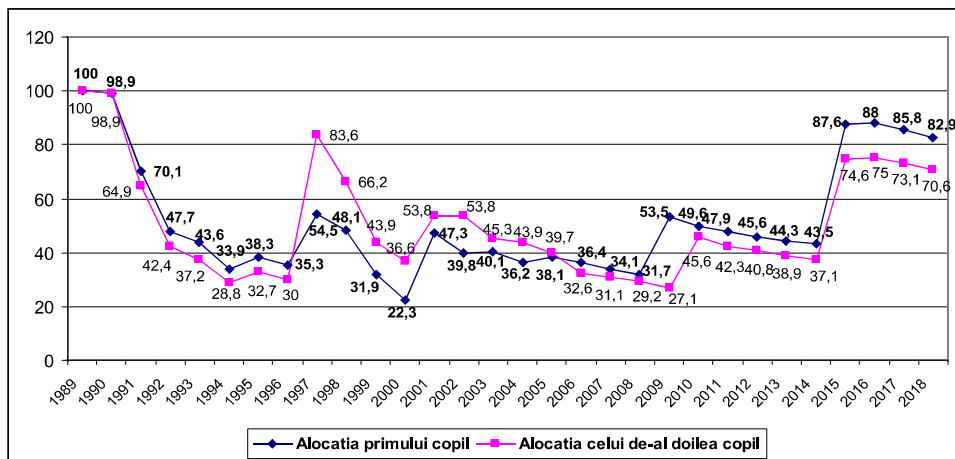

Sursa: calcule efectuate de autor.

Figura 1: Dinamica salariului mediu și minim net în perioada octombrie 1989-2018

Urmărind dinamica salariului mediu net (Figura 1) se poate vedea cum punctul de minim în evoluția indicatorului este atins în anul 1993 (60%), urmați de anii 1999-2003, când de asemenea se înregistrează valori mult mai mici (între 61% și 66%), după care creșterea este evidentă și continuă.

Dinamica salariului minim net ne indică punctul cel mai scăzut în evoluția indicatorului, anul 2000 (24% din valoarea anului de bază 1990), după care creșterea este continuă. Apare o ușoară scădere a salariului minim în anul declanșării crizei economice și a tăierilor salariale (54,5%), dar cu mult peste ceea ce a fost în anii anteriori, în care indicele inflației a atins valori extrem de mari, ceea ce a condus la scăderea puterii de cumpărare a indicatorului analizat în raport cu prețurile bunurilor și serviciilor de pe piață.

Sursa: calcule efectuate de autor.

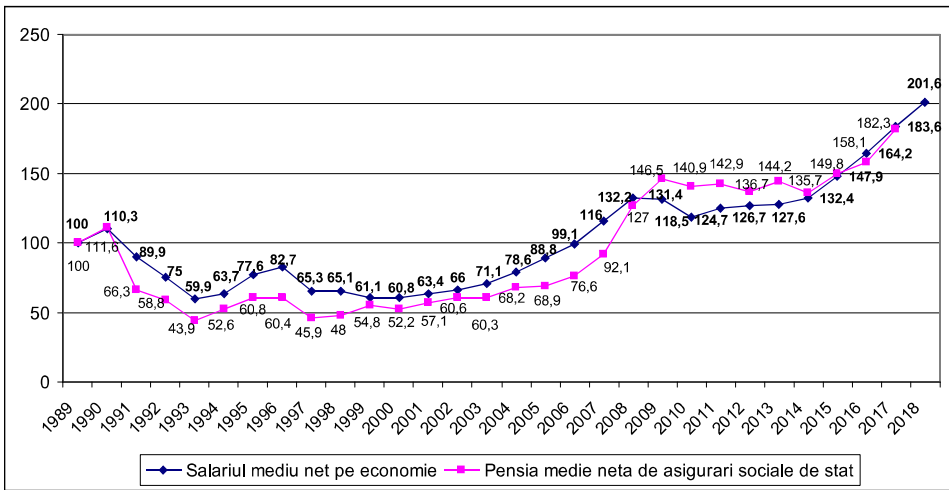
Figura 2: Dinamica alocațiilor pentru copii în perioada octombrie 1989-2018

Alocația pentru copii (Figura 2) a cunoscut cea mai scăzută putere de cumpărare în intervalul de timp 1992-1996, apoi 1999-2008, cea mai accentuată scădere fiind în 2000 (22,6% la alocația primului și 37,1% la alocația celui de-al doilea copil).

Cele mai importante două măsuri politice cu impact social au vizat aducerea vârstei de pensionare a femeilor la 62 de ani și eliminarea categoriilor de meserii ce beneficiază de pensionare anticipată specială, vârsta medie efectivă de pensionare fiind ridicată de la 55 de ani, cât a fost până de curând în cele mai multe din aceste țări, la 60 de ani. După aceasta, vârsta de pensionare a fost ridicată gradual, până la 65 de ani și mai sus, pe măsură ce crește longevitatea.

Incapacitatea unei pensii medii de asigurări sociale de stat de a acoperi necesarul minim de consum estimat pentru un pensionar a fost în anii 1993 (43,9%) și 1997 (45,9%). Începând cu anul 2009 apare o tendință de creștere cu aproape 40% peste anul de referință, creșterea continuând în aprilie și iunie 2010.

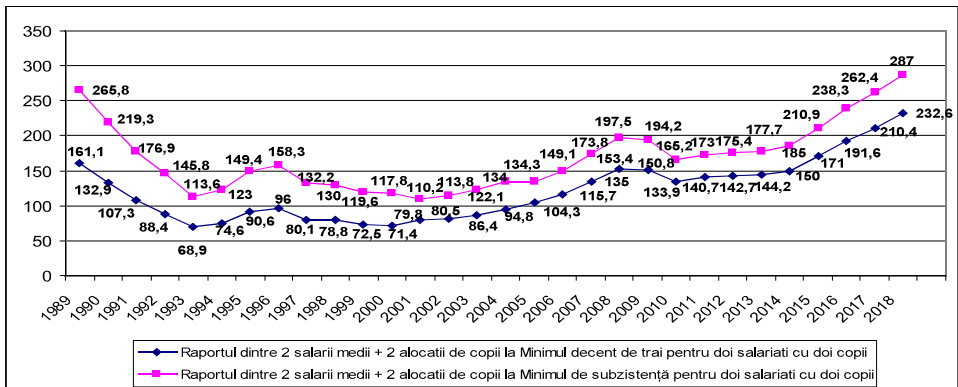
Aceste creșteri începând cu 2009 se datorează recalculării punctului de pensie și creșterii acestuia, totuși inflația spre luna august 2010 a făcut să mai scadă puțin valoarea reală a pensiei. În întreg intervalul puterea de cumpărare a pensiei medii de asigurări sociale de stat a reprezentat puțin peste jumătate din cât i-a trebuit unui pensionar pentru a-și procura mărfurile și serviciile necesare anului de bază, 1989 (Figura 3).

Sursa: calcule efectuate de autor.

Figura 3: Dinamica salariului mediu net și a pensiei medii nete în perioada octombrie 1989-2018

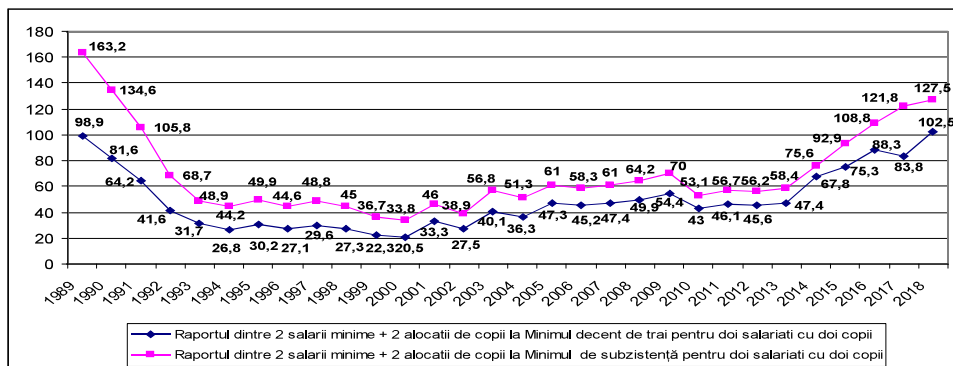
Analiza *minimului de trai decent* al populației din România prin metoda normativă, în perioada 1990-2018, legat de obișnuințele de consum (alimente, îmbrăcăminte, încălțăminte, locuință, servicii) și cel legat de supraviețuirea unei persoane, care este definit ca *minim de subzistență*. Cele două minimuri de trai decent și de subzistență se vor prezenta pentru următoarele tipuri de familii, din urban și rural: familia de doi adulți cu doi copii în întreținere și familia de doi pensionari.

Sursa: calcule efectuate de autor.

Figura 4: Dinamica raportului dintre două salarii medii nete și două alocații de copii la minimul decent de trai și cel de subzistență pentru familia de doi adulți cu doi copii în întreținere

O familie constituită din părinți cu doi copii dependenți din mediul urban având ca venit două salarii medii și două alocații de copil s-a poziționat bine în prima perioadă de studiu 1989-1992 (Figura 4), după care poziția începe să scadă în raport cu minimul decent de trai din 1992 și până în 2005. După anul 2005 și până în prezent această familie va acoperi minimul de trai decent, ajungând să se poziționeze la de două ori acest minim și chiar peste în anul 2018.

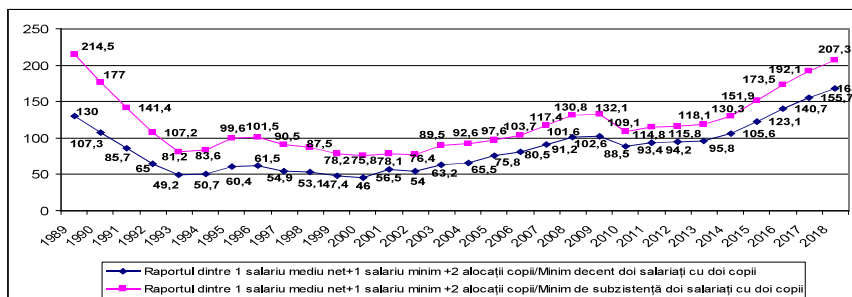

Sursa: calcule efectuate de autor.

Figura 5: Dinamica raportului dintre două salarii minime nete și două alocații de copii la minimul decent de trai și cel de subzistență pentru familia de doi adulți cu doi copii în întreținere

Familia de doi adulți cu doi copii aflați în întreținere din mediul urban cu un venit constând din două salarii minime și două indemnizații pentru copii (Figura 5), în perioada 1992-2014 s-a aflat într-o situație economică extrem de dificilă, chiar și când discutăm de minimul de subzistență. De la 41,6% în 1992 cât se acoperea minimul decent, la 20,5% în 2000, și din nou la 47,4% în 2013.

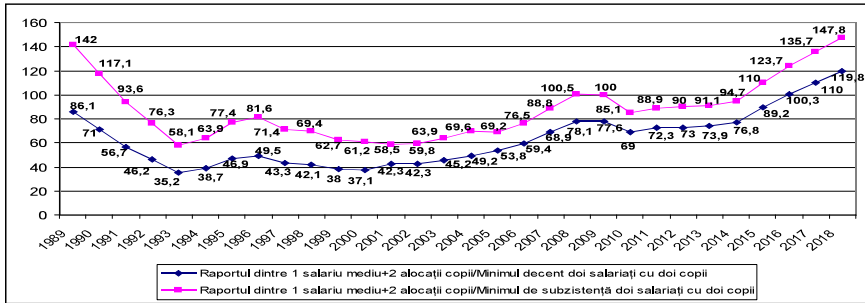
În ultimii ani 2014-2018 venitul descris mai sus începe să crească, ca putere de cumpărare, atingând în 2018 pragul minim decent și peste 27% pe cel de subzistență.

Sursa: calcule efectuate de autor.

Figura 6: Dinamica raportului dintre un salariu mediu net, un salariu minim net și două alocații de copii la minimul decent de trai și cel de subzistență pentru familia de doi adulți cu doi copii în întreținere

Atunci când familia de doi adulți activi cu doi copii în întreținere dispune de un salariu mediu net, un salariu minim și două alocații de copii își acoperă cam jumătate din minimul decent de trai decent (Figura 6), în perioada de timp 1993-2002, deci cam zece ani. Până în 2008 se acoperă integral acest prag, după care începe să scadă puterea de cumpărare a acestui venit, revenind din 2015 la situația de a acoperi minimul decent și chiar până la 168% în 2018.

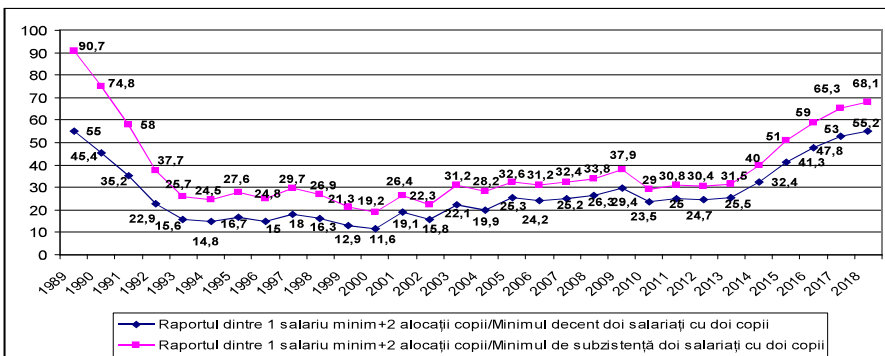

Sursa: calcule efectuate de autor.

Figura 7: Dinamica raportului dintre un salariu mediu net și două alocații de copii la minimul decent de trai și cel de subzistență pentru familia de doi adulți cu doi copii în întreținere

Atunci când familia de doi adulți activi cu doi copii în întreținere dispune doar de un salariu mediu net și două alocații de copii situația devine dramatică.

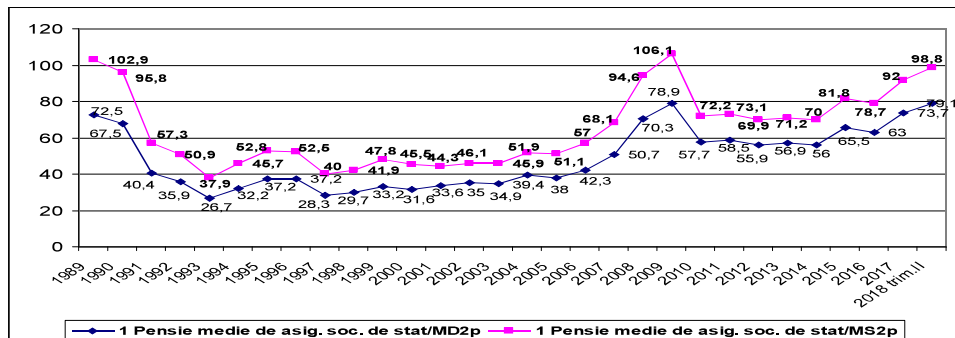
Această familie trăiește la circa o treime din pragul decent al anului de referință în anii 1993, 2000 și cam la jumătate din minimul decent de trai decent (Figura 7), în perioada de timp 2001-2005. Până în 2015 se acoperă circa 75% din acest prag, după care începe să crească puterea de cumpărare a acestui venit, revenind din 2016 la situația de a acoperi minimul decent și chiar până la 120% în 2018.

Sursa: calcule efectuate de autor.

Figura 8: Dinamica raportului dintre un salariu minim net și două alocații de copii la minimul decent de trai și cel de subzistență pentru familia de doi adulți cu doi copii în întreținere

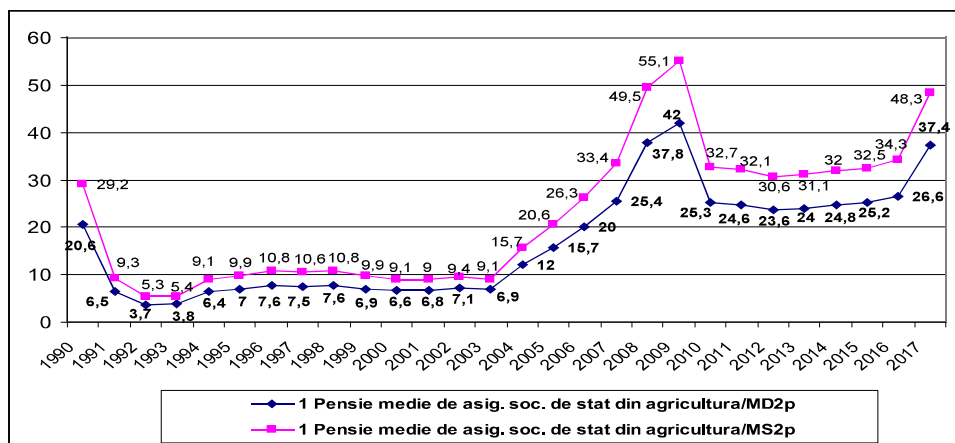
Când familia de doi adulți activi cu doi copii în întreținere dispune de un salariu minim și două alocații de copii se acoperă cam o cincime sau o pătrime din minimumul decent de trai decent (Figura 8), în perioada de timp 1992-2013. Până în 2018 se acoperă 55% din pragul decent și 68% din cel de subzistență.

Sursa: calcule efectuate de autor.

Figura 9: Dinamica raportului dintre o pensie medie netă de asigurări sociale de stat raportată la minimumul decent și minimumul de subzistență calculate pentru familia de doi pensionari din mediul urban, în luna octombrie 1989-2018 (1989=100%)

Familia de doi pensionari cu o singură pensie de asigurări sociale de stat din mediul urban se află în dificultate de a trăi chiar din 1991 (40%) și până în 2014 își acoperea circa 60% din minimumul decent de trai decent (Figura 9). Sfârșitul intervalului găsește această familie pe o poziție de 75% acoperire a minimumului decent și 100% a celui de subzistență.

Sursa: calcule efectuate de autor.

Figura 10: Dinamica pensiei medii nete reale din agricultură raportată la minimumul decent și minimumul de subzistență pentru familia de doi pensionari din mediul rural în luna octombrie 1989-2017 (1989=100%)

Familia de doi pensionari cu o singură pensie de asigurări sociale de stat din mediul rural se află în dificultate de a trăi chiar din 1990 (20%) și până în 2006 își acoperea o cincime din minimul decent de trai decent (Figura 10). Sfârșitul intervalului găsește această familie pe o poziție de 37% acoperire a minimului decent și aproape de 50% a celui de subzistență.

Concluzii

După cum s-a văzut în materialul prezentat au existat mai multe concepții de definire a minimului de trai din România, începând cu anul 1992 și continuând până astăzi, având totuși ca element comun metoda de calcul, respectiv metoda normativă. S-a considerat că această metodă este potrivită României, ca și schimbărilor petrecute în țară, în acești treizeci de ani. Calculul minimului de trai s-a modificat în funcție de fluctuațiile cererii și ofertei de bunuri și servicii de pe piață, de prețurile pieței, de producție, de transport, de cursurile valutare, de pregătirea introducerii monedei unice europene, de contextul larg al integrării României în Uniunea Europeană.

Metoda normativă folosită pentru a calcula pragul minim de trai decent și de subzistență ne arată că în consumul alimentar produsele necesare existenței sunt alese și calculate de experții nutriționiști astfel ca, indivizii și familiile lor să consume ce este sănătos, în timp ce consumul mediu lunar calculat de INS reflectă ceea ce oamenii cheltuiesc, uneori fără a respecta normele de nutriție și de igienă necesare.

Pe parcursul perioadei de timp 1989-2018, veniturile diferitelor familii cu copii nu au putut ține pasul cu creșterea de prețuri la produsele și serviciile de pe piață. Urmărind evoluția salariului mediu net se poate vedea cum punctele de minim în evoluția indicatorului sunt atinse în anii 1993, 1999-2003, iar în dinamica salariului mediu net punctul cel mai scăzut în evoluția indicatorului a fost anul 2000, ceea ce a condus la scăderea puterii de cumpărare a veniturilor analizate în raport cu prețurile bunurilor și serviciilor de pe piață.

Acest lucru a determinat în timp o deteriorare a calității vieții familiilor cu copii din România. Veniturile sau cheltuielile populației oferă acea situație clară și concretă asupra calității vieții populației și ajută astfel la luarea de măsuri, prin politici socio-economice orientate spre folosul membrilor societăților respective. Veniturile și cheltuielile gospodăriilor sunt extrem de sensibile la evoluțiile nefavorabile din economie, precum și la disfuncționalitățile pieței naționale și mondiale.

Concluziile privind standardul minim de viață al familiilor cu copii din România, în perioada 1989-2018, sunt prezentate în cele de mai jos:

1. Familia constituită din *doi părinți cu doi copii din mediul urban* având ca venit:

- *două salarii medii și două alocații de copii* în raport cu minimumul decent de trai începe să scadă din 1992 și până în 2005. După anul 2005 și până în prezent această familie acoperă minimumul de trai decent și chiar îl depășește spre sfârșitul perioadei de analiză.
- *două salarii minime și două alocații de copii*, de-a lungul perioadei 1989-2013 s-a aflat într-o situație economică extrem de grea, minimumul decent a fost în dificultate de a fi acoperit cu acest venit ajungând la o cincime (20%) în 2000. În ultimii ani 2014-2018, venitul descris mai sus începe să crească ca putere de cumpărare, atingând în 2018 pragul minim decent, depășind cu 27% pe cel de subzistență.
- *un salariu mediu net, un salariu minim și două alocații de copii* își acoperă cam jumătate din minimumul decent de trai decent, în perioada 1993-2002. După anul 2008, începe să scadă puterea de cumpărare a acestui venit, revenind din 2015 la situația de a acoperi minimumul decent și chiar a-l depăși cu 68% în 2018.
- *un salariu mediu net și două alocații de copii* prezintă următoarea situație, în anii 1993 și 2000 această familie a trăit la circa o treime din minimumul decent, iar în 2001-2005 cam la jumătate din minimumul decent. După 2015 începe să crească puterea de cumpărare a acestui venit, revenind din 2016 la situația de a acoperi minimumul decent și chiar să-l depășească cu 20% în 2018.
- *un salariu minim și două alocații de copii* acoperă cam o pătrime din minimumul decent de trai în perioada de timp 1992-2013. Până în 2018 se acoperă 55% din pragul decent și 68% din cel de subzistență.

2. *Familia de doi pensionari din urban care se întreține dintr-o pensie de asigurări sociale de stat* se află într-o situație extrem de critică acoperind între 40 și 60% din minimumul decent în intervalul de timp 1991-2014. Situația se îmbunătățește începând cu anul 2016.

3. *Familia de doi pensionari din mediul rural care trăiește dintr-o singură pensie de asigurări sociale de stat* se află în dificultate chiar din 1990 (20%), continuând să trăiască greu până în 2006. La sfârșitul intervalului de timp analizat familia menționată acoperă 37% din minimumul decent și aproape 50% din cel de subzistență.

Bibliografie

- Barbu, G. (1992) Nivelul minim de trai – concept și instrument operațional în realitatea românească. *Revista Calitatea Vieții*, 3-4. București: Academiei Române.
- Baudelot, C., Establet, R., Toisier, J., cu colaborarea lui Flavigny, P. O. (1981) *Qui travaille pour qui?* Revue française de sociologie Année 1981, 22(1), 119-123. Disponibil la http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/rfsoc_0035-2969_1981_num_22_1_3393. Accesat în 23.05.2019.
- Brémond, J. și Alain, G. (1995) *Dicționar economic și social*. București: Expert.
- Cace, S., Mihăilescu, A. și Preotesi, M. (2018) *Coșul de trai decent calculat prin metoda normativă folosind scalele: OECD și ICCV. Comparare cu coșul INS*. București: (manuscris).
- Didier, M. (1994) *Economia: Regulile Jocului*. București: Humanitas.
<https://andreivocila.files.wordpress.com/2010/11/raport-caspis-si-bm-dinamica-saraciei-2003-1995-20021.pdf>. Accesat în 23.05.2019.
- INSSE (1990-2018) Baze de date Tempo - Online serii de timp.
- Maslow, H. A. (1986) *Toward a Psychology of Being*. Princeton: Von Nostrand.
- Mihăilescu, A. (2004) *Minimul de trai și costurile sociale concepte operaționale în aprecierea calității vieții*. Iași: Editura A'92.
- Mihăilescu, A. (2015) Politica veniturilor în România. *Revista Sociologie Românească*, XIII, 2, 88-100.
- Programme des Nations Unies pour le développement (PNUD) (2003) *Rapport Mondial sur le Développement Humain 2003. Les Objectifs du Millénaire pour le développement: Un pacte entre les pays pour vaincre la pauvreté humaine*. ECONOMICA 49, Paris, p. 42. Disponibil la http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr03_fr_complete1.pdf. Accesat în 23.05.2019.
- Stanciu, M. (2004) Considerații asupra cercetărilor privind sărăcia extremă. *Revista Calitatea Vieții*, 3-4. București: Academiei Române.
- Teșliuc, M., C., Pop, L. și Teșliuc, D. E. (2001) *Sărăcia și sistemul de protecție socială*. Iași: Polirom.
- Zamfir, C. (coord.) (1995) *Dimensiuni ale sărăciei 1994*. București: Expert.